

УДК 35.072.3(477)

DOI: 10.35432/tisb272022316496

Наталя Колісніченко

д. держ. упр., професор,

завідувач кафедри соціально-гуманітарних наук

Навчально-наукового інституту публічної служби та управління

Національного університету «Одеська політехніка»

<https://orcid.org/0000-0003-1083-7990>

e-mail: ird@ukr.net

Марія Холод

аспірантка кафедри соціально-гуманітарних наук

Навчально-наукового інституту публічної служби та управління

Національного університету «Одеська політехніка»

<https://orcid.org/0000-0001-7915-9935>

e-mail: kholod.maria.odessa@gmail.com

МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ НА ОСВІТУ: ПРІОРИТЕТ ДЕІНСТИТУАЛІЗАЦІЇ

У статті обґрунтовуються переваги деінституалізації в реалізації механізмів захисту прав дітей з інвалідністю на освіту. Вивчаються документи з правового регулювання прав дітей з інвалідністю на міжнародному рівні, зокрема Конвенція ООН про права інвалідів, яка є фундаментальним документом, що визначає права та свободи людей з інвалідністю, включаючи право на освіту. Аналізуються різноманітні бар'єри, які обмежують здатність таких дітей отримувати доступ до таких соціальних послуг як освіта (фізичні бар'єри; бар'єри комунікації та інформації; поведінкові бар'єри ставлення до людей з інвалідністю (наприклад, стереотипи, жалість, переслідування та булінг). Обґрунтовується використання законодавства та законодавчих механізмів для захисту та реалізації прав дітей з інвалідністю. Актуалізується роль та зобов'язання держави забезпечити інклюзивну освіту, що передбачає створення рівних умов для навчання всіх дітей, незалежно від їхніх особливих потреб. Розглядаються нормативні документи міжнародних інституцій та організацій з питань дітей з інвалідністю щодо розвитку їхніх фізичних, емоційних, інтелектуальних та соціальних навичок. Порівнюється роль та особливості спеціальних та традиційних закладів освіти. Називаються переваги та недоліки кожного з них. Визначається роль держави у реалізації різних політик інклюзивної освіти. Разом із інституційним доглядом розглядаються альтернативи інституціям, такі як сімейні форми виховання та надання послуг на дому. Обґрунтовується деінституалізація щодо дітей з інвалідністю як процес поступового переходу від системи інституційного догляду до забезпечення сімейного чи наближеного до сімейного середовища для їхнього виховання та розвитку. Зазначається, що успішна деінституалізація як державна політика вимагає комплексного підходу, що включає як правові зміни, так і формування системи підтримки для дітей та забезпечення їхнього права на освіту, зокрема шляхом надання необхідних ресурсів та послуг сім'ям, які виховують дітей з інвалідністю.

Ключові слова: освіта, інклюзивна освіта, ексклюзія, дитина з інвалідністю, права дитини, захист прав дитини, право на освіту, деінституціалізація.

Natalia Kolisnichenko

*Doctor of Sciences in Public Administration, Full Professor,
Head of the Department of Social and Humanitarian Sciences
ESI of Public Service and Administration Odesa Polytechnic National University
<https://orcid.org/0000-0003-1083-7990>
e-mail: ird@ukr.net*

Mariia Kholod

*PhD-student of the Department of Social and Humanitarian Sciences
ESI of Public Service and Administration Odesa Polytechnic National University
<https://orcid.org/0000-0001-7915-9935>
e-mail: kholod.maria.odessa@gmail.com*

MECHANISMS FOR PROTECTING AND IMPLEMENTING EDUCATIONAL RIGHTS OF CHILDREN WITH DISABILITIES: THE PRIORITY OF DEINSTITUTIONALIZATION

The article reveals the advantages of deinstitutionalization in implementing mechanisms for protecting the educational rights of children with disabilities. Legal documents regulating the rights of children with disabilities at the international level are examined. Various barriers limiting the ability of such children to access social services, including education, are analyzed (e.g., physical barriers, communication and information barriers, and attitudinal barriers such as stereotypes, pity, harassment, and bullying). The use of legislation and legal mechanisms to protect and ensure the educational rights of children with disabilities is studied. The role and obligations of the state in providing inclusive education are emphasized. Normative documents of international institutions and organizations regarding the development of the physical, emotional, intellectual, and social skills of children with disabilities are reviewed. The roles and features of special and traditional educational institutions are compared, highlighting the advantages and disadvantages of each. The role of the state in implementing various inclusive education policies is defined. Alongside institutional care, alternatives to institutions are considered. Deinstitutionalization for children with disabilities is revealed as a gradual transition from institutional care to ensuring a family-based or family-like environment for their education and development. It is noted that successful deinstitutionalization as state policy requires a comprehensive approach, including legal reforms and the formation of a support system for children to ensure their right to education.

Keywords: education, inclusive education, exclusion, child with disabilities, childrens' rights, child rights protection, right to education, deinstitutionalization.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Ефективним інструментом реалізації мети «забезпечення всеосяжної та справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання протягом усього життя для всіх», як тлумачить ЮНЕСКО, є інклюзивна освіта як модель справедливої освіти,

яка не виключає нікого із соціального контексту, а надає можливість повноцінного розвитку кожній людині у всьому світі. Такий підхід викликаний усвідомленням необхідності подолання різних форм дискримінації особистості, що існують у багатьох куточках світу. Це ускладняється тим, що різноманітні потреби людей, які задовольняються в умовах багатокультурної дійсності, посиленої інвалідизації людства та стійким зростанням процесів міграції, не можуть бути задоволені однаково і повсюдно, тобто одним і тим самим способом. Проте, вони могли б бути розглянуті з єдиної позиції їхньої ціннісної складової. На сьогодні сприяння вирішенню проблем людей з певними вадами включає в себе безліч аспектів, але найбільш значним є можливість отримувати освіту, яка дозволить їм стати повноправними членами суспільства. Питання забезпечення особам з інвалідністю доступності знань, послуг у галузі інноваційних рішень, включаючи сучасні високотехнологічні ресурси, що дозволяють їм досягати максимального рівня самостійності і забезпечують різноманітні інструменти стимуляції за допомогою розробки інклюзивних цифрових технологій, надають суттєву підтримку таким людям.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Питання прав дітей з інвалідністю розглядали Дайнеко К., Івашура Н., Шрамко І., Ясеновська М. та інші. Правові аспекти регулювання прав дітей цієї категорії вивчали Нагорна В., Наливайко Л., Софій Н., Степаненко К. та інші. Проте вони досліджували переважно проблеми інклюзивної освіти дітей з особливими потребами в цілому, не приділяючи достатньо уваги питанням деінституалізації в реалізації прав дітей з інвалідністю на освіту.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета - обґрунтувати переваги деінституалізації в реалізації механізмів захисту прав дітей з інвалідністю на освіту.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Міжнародне право у сфері дотримання прав людини та міжнародне гуманітарне право регулюють права дітей та їхній захист, а також відповідні зобов'язання держав і недержавних інституцій у цій сфері [4]. Конвенція про права осіб з інвалідністю визначає інвалідність як наявність довгострокового фізичного, психічного, інтелектуального або сенсорного порушення, яке у взаємодії із середовищем обмежує можливість людини брати участь у суспільному житті на рівних умовах з іншими.

Діти та підлітки з інвалідністю живуть у кожній громаді, народжуються з різними порушеннями або набувають їх пізніше, що у взаємодії з оточенням призводить до функціональних труднощів – таких, як проблеми з зором, ходьбою, спілкуванням, самообслуговуванням або встановленням дружніх відносин.

Однак рівень, на якому діти з інвалідністю здатні функціонувати, брати участь у суспільному житті та вести повноцінне життя, залежить від того, наскільки їхні потреби враховуються та наскільки вони інтегровані в суспільство. Незалежно від обставин, кожна дитина має право на розвиток і освіту. Як зазначає Н. Софій, ефективним способом забезпечити дітям з інвалідністю можливість користуватися своїми правами – гарантувати їх національним законодавством, контролювати проведення заходів з упровадження в дію законодавства в усіх державних відомствах, стежити за тим, чи правові інститути забезпечують дотримання цих прав [5, с. 44]. При цьому виникають різноманітні бар'єри, які обмежують їхню здатність функціонувати у повсякденному житті, отримувати доступ до таких соціальних послуг як освіта та брати участь у житті громади. До таких бар'єрів належать [6]:

- фізичні бар'єри (наприклад, будівлі, транспорт, туалети та дитячі майданчики, недоступні для користувачів в інвалідних візках);

- бар'єри комунікації та інформації (як-от підручники шрифтом Брайля, повідомлення мовою жестів);

- поведінкові бар'єри ставлення до людей з інвалідністю (наприклад, стереотипи, занижені очікування, жалість, зверхність, переслідування та булінг).

Кожен із цих бар'єрів має коріння у стигмі та дискримінації, що відображають негативні уявлення про інвалідність, пов'язані з ейблізмом – системою переконань, норм і практик, яка знецінює людей з інвалідністю.

Деякі діти з інвалідністю стикаються з іншими формами дискримінації, які ще більше погіршують їхнє становище. Це особливо стосується дівчат; дітей, які живуть у бідності; темношкірих, корінних жителів або представників ЛГБТКІ+; а також тих, хто належить до етнічних меншин, громад мігрантів чи інших маргіналізованих груп. Масштаб ризиків і вразливості, з якими стикаються ці діти, підкреслює необхідність активізації роботи громадських організацій у сферах адвокації, досліджень і судового захисту для подолання бар'єрів, які відчувають діти з інвалідністю. Одним із способів досягнення цього є використання законодавства та законодавчих механізмів для захисту та реалізації прав таких дітей.

Право дитини на освіту закріплено в міжнародних договорах, зокрема у статтях 28 і 29 Конвенції ООН про права дитини. Однією з ключових вимог є обов'язковість і безоплатність початкової освіти для всіх, а також доступність середньої освіти для кожної дитини з наданням за потреби фінансової допомоги. Конвенція розширює це положення, акцентуючи такий аспект, як-от доступ до навчання протягом усього життя. Однак у багатьох частинах світу більшість дітей з інвалідністю, досі не мають доступу навіть до початкової освіти, не кажучи вже про навчання в традиційних школах.

Конвенція про права осіб з інвалідністю (далі - Конвенція) була ухвалена у 2006 році у відповідь на серйозні порушення прав людини, яких зазнавали особи з інвалідністю у всьому світі [2]. Конвенція зобов'язала уряди вживати конкретних заходів для сприяння повному й рівному користуванню всіма правами людини та основоположними свободами. На думку В. Нагорної, у системі прав людини розпочався процес формування нового інституту – міжнародно-правового захисту прав людей з інвалідністю [3, с. 77].

Попри міжнародні зобов'язання, діти з інвалідністю залишаються переважно осторонь програм, спрямованих на побудову більш справедливих і інклюзивних суспільств. Ця відстороненість є як причиною, так і наслідком їхньої ізоляції (ексклюзії).

Діти з інвалідністю стикаються зі стійкими бар'єрами в освіті, спричиненими дискримінацією, стигмою та постійною неспроможністю тих, хто ухвалює рішення, усунути ексклюзивність у закладах освіти. У результаті саме ці діти найчастіше залишаються поза системою освіти або потрапляють до сегрегованих закладів освіти. Багато з них позбавлені можливостей навчатися та розвивати компетентності, необхідні для працевлаштування, самостійного життя та повноцінної участі у житті громади.

Стаття 24 Конвенції (Освіта) [11] має особливе значення для дітей, оскільки вона відображає чітке зобов'язання держави забезпечити інклюзивну освіту як кінцеву мету. Ця стаття і далі актуалізує напрям, визначений раніше в документах, таких як Конвенція ООН про права дитини, Саламанська декларація, Рамкова програма, Стандартні правила. Стаття акцентує увагу на специфічних потребах дітей із складними сенсорними порушеннями, а саме таких як доступ до навчальних засобів – жестової мови, шрифту Брайля чи допоміжних засобів для слабкого зору. Інші діти з інвалідністю можуть потребувати адаптації навчальної програми, методів викладання чи організації класу.

ЮНІСЕФ підтримує інклюзивну освіту як найбільш ефективний спосіб забезпечити навчання всіх дітей, здобувати знання та розвивати навички, необхідні для успішного життя [6]. ЮНІСЕФ на сьогодні працює над тим, щоб діти з інвалідністю та їхні сім'ї мали доступ до інклюзивних освітніх послуг, підтримки та інформації у своїх громадах – від раннього дитинства до підліткового віку.

Діти з інвалідністю мають ті самі права та потреби, що й інші діти. Вони не лише заслуговують на захист і підтримку, але й на повну участь у житті суспільства. Вони мають право висловлювати свої думки, брати участь у прийнятті рішень, що стосуються їх, отримувати інклюзивну освіту та бути захищеними від насильства і зловживань так само, як і всі інші діти.

Рада Європи також сприяє захисту прав і повній участі осіб з інвалідністю в суспільному житті, приділяючи особливу увагу дітям та молоді з інвалідністю [7]. Рекомендація Ради Європи щодо забезпечення повної інклюзії дітей та молоді з інвалідністю визнає можливі труднощі, з якими вони можуть стикатися на шляху до якісного життя як повноправні члени суспільства [9].

Комітет міністрів Ради Європи закликає уряди вживати відповідних заходів для забезпечення повного та рівного користування правами людини дітьми та молоддю з інвалідністю. Задля цього розроблені юридичні стандарти Ради Європи: Рекомендація CM/Rec(2013)2 щодо забезпечення повної інклюзії дітей та молоді в суспільство; Рекомендація CM/Rec(2010)2 щодо деінституалізації та проживання дітей з інвалідністю в громадах; Рекомендація CM/Rec(2009) 9 щодо освіти та соціальної інклюзії дітей і молоді з розладами аутистичного спектра. Спеціальними документальними ресурсами Ради Європи є коментар з прав людини Комісара з прав людини Ради Європи (2015 р.) «Інклюзивна освіта як ключ до соціальної згуртованості у різноманітних суспільствах»; конференція «Повна інклюзія дітей та молоді з інвалідністю в суспільстві», м.Брюссель (2013 р.) [7].

Зазначена політика міжнародних інституцій та організацій дотримується тези, що діти з інвалідністю мають право на освіту, як і всі інші діти, що сприяє повному розвитку їхніх фізичних, емоційних, інтелектуальних та соціальних навичок. Відтак, необхідність розвитку інклюзивної освіти, у якій різноманітність і відмінності є важливими елементами, збагачують заклад освіти і всіх його вихованців. Найкращий спосіб навчання дітей з інвалідністю — інтеграція їх у класи з дітьми без інвалідності. Спеціальні класи, окрема освіта чи вилучення дітей з інвалідністю з традиційних шкіл не повинні практикуватися як такі, навіть тоді, коли інвалідність унеможливує ефективне навчання в стандартному класі (включно із додатковими засобами підтримки). Діти з особливими потребами через хвороби, травми чи успадковані порушення потребують додаткової допомоги (медичної, педагогічної та соціальної). Вони мають право на активне життя, розвиток і здобуття освіти відповідно до своїх фізичних і психічних можливостей та бажань, а також право брати участь у громадському житті – так само, як будь-яка інша дитина. І в цьому держава та органи місцевого самоврядування сприяють інтеграції таких дітей в суспільство та забезпечують їм доступ до освіти.

Порушення права на освіту відбувається за відсутності належної організації та відповідної доступності засобів для отримання освіти (інфраструктури), відсутності знань про те, як навчати дітей з інвалідністю, що призводить до того, що дуже мало дітей отримує освіту і дуже мало дітей відвідують заклади освіти [10], що суперечить Конвенції про права дитини, яка гарантує право кожної дитини на освіту (ООН, 1989 р.).

Реалізація права на освіту дітей з інвалідністю повинна бути індивідуальною,

охоплюючи як матеріально-технічні і навчально-методичні ресурси, так і кадрове забезпечення. Батьки і діти мають бути партнерами у визначенні сутності й обсягу освіти, а також способів її отримання. У цьому контексті дискутується питання навчання дітей з інвалідністю у спеціалізованих інституціях чи традиційних закладах освіти.

Упродовж останніх десятиліть роль спеціальних шкіл зазнала критичного перегляду. Багаторічний досвід багатьох країн показав, що значна кількість дітей, яких раніше автоматично направляли до спеціальних шкіл, можуть успішно навчатися у звичайних традиційних школах за умови забезпечення підтримки, адаптованої до їхніх індивідуальних потреб. Це часто здійснюється через індивідуальні освітні програми.

Непоодинокі приклади стосуються дітей з інтелектуальними порушеннями, такими як синдром Дауна, багато з яких перевершили очікування, отримавши середню освіту та успішно склавши випускні іспити. Успіхи інклюзивної освіти також пов'язані з розширенням програм раннього втручання, які забезпечують своєчасну підтримку дітей і їхніх родин. Багато країн роблять важливі кроки для впровадження інклюзивних програм на дошкільному рівні.

Держави реалізують різні політики інклюзивної освіти. Деякі країни, які принципово підтримують інклюзію, вирішили зберегти спеціальні школи для дітей, чії батьки наполягають на такій формі навчання, або для учнів, навчання яких у звичайних школах є особливо складним. Інші, такі як Італія, відмовляються від спеціальних закладів. Уряд цієї країни у 1970-х роках закрити більшість таких закладів, перемістивши учнів до місцевих шкіл і забезпечивши індивідуалізовану підтримку через залучення спеціального персоналу.

Спеціальні школи дедалі частіше пов'язують із традиційними закладами через спільне використання ресурсів, проведення навчань та співіснування на одній території. Ця тенденція набирає популярності у Північній Америці та Європі.

Попри позитивний досвід, існує низка перешкод, які ускладнюють впровадження інклюзії:

- низький пріоритет питань, пов'язаних із дітьми з інвалідністю, серед політиків та урядовців, які приймають рішення;
- недостатня обізнаність громади та брак підтримки;
- небажання сприймати дітей із складними порушеннями;
- недоступність будівель і навчальних програм, які не адаптовані до потреб дітей з інвалідністю;
- брак або повна відсутність програм підготовки профільних вчителів на всіх рівнях;
- недостатнє фінансування, спрямоване на інклюзію.

У багатьох країнах широко практикується інституційний догляд за дітьми з інвалідністю (тобто проживання дітей у спеціалізованих закладах, таких як інтернати чи дитячі будинки). Причини цього часто полягають у такому: родинам бракує економічної чи соціальної підтримки, необхідної для забезпечення належного догляду за дитиною; недостатня поінформованість батьків про доступні ресурси й можливості для допомоги дитині тощо.

Альтернативою інституціям виступає розвиток інклюзивного суспільства з інклюзивними закладами, що передбачає створення умов, за яких діти з інвалідністю можуть проживати у своїх родин та отримувати необхідну підтримку на місцевому рівні. Це вимагає інвестицій у: раннє втручання; розвиток систем інклюзивної освіти; забезпечення соціальної та економічної підтримки родинам.

Адже загально визнано, що інституційний догляд для дітей, чії потреби не можуть бути задоволені в їхніх власних сім'ях, є надзвичайно шкідливим для їхнього благополуччя та розвитку. Інституалізація часто означає, що діти ізольовані від своїх родин і життя у громаді.

Дослідження показали, що діти, які виростають у таких умовах, стикаються із затримками розвитку та потенційно незворотними психологічними травмами. Навіть у добре укомплектованих закладах дитина рідко отримує стільки уваги, скільки вона могла б отримати від своїх батьків або від прийомних сімей у межах громади.

Окрім цього, діти в інституційних умовах позбавлені важливої можливості наслідувати поведінку інших дітей, що є критично важливим для навчання.

Після інституалізації підлітки та молодь з інвалідністю часто наражаються на підвищений ризик нехтування, соціальної ізоляції та насильства. Наприклад, у Світовому звіті про насильство щодо дітей (The World Report on Violence against Children) наведено докази насильства з жорстоким ставленням персоналу інституцій, відсутністю належного догляду, булінгом та фізичним насильством з боку інших дітей.

У більшості країн Центральної та Східної Європи, а також Балтійських держав кількість дітей з інвалідністю, які проживали в інституціях, різко зросла в перші роки перехідного періоду, подвоїлася і навіть потроїлася за досить короткий час. Наприкінці 1990-х років майже 1 мільйон дітей (близько 1% усіх дітей) проживали в інституціях у 27 країнах Центральної та Східної Європи (ЦСЄ), Співдружності Незалежних Держав (СНД) та Балтійських країнах, зокрема 317 000 дітей з інвалідністю [8]. Для виправдання такої інституціалізації часто наводять різні причини: фахівці стверджують, що інституції забезпечують більш ефективний догляд; у держави бракує підтримки для сімей з догляду за дітьми вдома; у громадах майже не надаються послуги і бракує ресурсів для допомоги батькам у вирішенні потреб таких дітей. Для країн із сильною традицією інституційного догляду основним пріоритетом є розвиток належних послуг та фінансової підтримки в громадах. У сукупності ці фактори часто змушують батьків віддавати дітей до інтернатів.

Подібні тенденції спостерігалися в Україні, де економічні труднощі після перехідного періоду значно посилили проблеми, з якими стикалися діти з інвалідністю та їхні сім'ї.

Згідно з Конвенцією про права дитини, усі діти, включно з дітьми з інвалідністю, мають право на турботу з боку своїх батьків (стаття 7) і не повинні бути відокремлені від них, якщо компетентні органи не визначають, що це відповідає інтересам дитини (стаття 9).

Доказів того, що інтереси дітей з інвалідністю забезпечуються через ізольовані структури або спеціальні заклади, дуже мало. Натомість інклюзивне суспільство є значно більш сприятливим. Це підтверджується Конвенцією про права осіб з інвалідністю, яка у статті 23 зобов'язує держав-учасниць забезпечувати у випадках, коли найближча родина цього не може зробити, догляд за дитиною з інвалідністю, докладати всіх зусиль для надання альтернативного догляду у розширеній сім'ї або, за неможливості, у межах громади в сімейних умовах [11].

Деінституалізація щодо дітей з інвалідністю — це процес поступового переходу від системи інституційного догляду до забезпечення сімейного чи наближеного до сімейного середовища для їхнього виховання та розвитку.

Цей підхід базується на визнанні того, що життя в інституціях часто не відповідає найкращим інтересам дитини, оскільки може обмежувати доступ до якісної освіти, соціалізації та створювати ізоляцію. Основна мета деінституалізації — забезпечити дітям, включаючи тих, хто має інвалідність, право на зростання в умовах, які максимально наближаються до звичайного сімейного середовища, та надання їм якісної підтримки й освіти.

Політика деінституалізації, відтак, характеризується: розвитком альтернативних форм догляду (усиновлення, опіка або прийомні сім'ї; створення малих групових будинків, що імітують домашнє/сімейне середовище); підтримка біологічних сімей (надання допомоги

сім'ям у складних життєвих обставинах, щоб запобігти передачі дитини в інституцію; надання освітніх послуг, адаптованих до потреб дитини з інвалідністю); реформування системи інституційного догляду (закриття великих закладів та перенавчання персоналу; забезпечення дітей, які ще перебувають у таких закладах, доступом до якісної освіти та емоційної підтримки); інклюзія в громаду (залучення дітей до традиційних шкіл через інклюзивну освіту; підтримка розвитку соціальних зв'язків і адаптації в громаді).

Політика деінституалізації має свої переваги у створенні умов для індивідуального розвитку кожної дитини; забезпеченні інтеграції в суспільство з раннього віку; зменшенні стигматизації дітей з інвалідністю; підвищенні якості життя дітей, завдяки більшій увазі та піклуванню. Проте, її реалізація стикається з певними проблемами, зокрема, недостатньою кількістю прийомних сімей, готових прийняти дітей з інвалідністю; потребою в довготривалій реформі інституцій та зміні суспільного сприйняття.

Успішна деінституалізація як державна політика вимагає комплексного підходу, що включає як правові зміни, так і формування системи підтримки для дітей та забезпечення їхнього права на освіту.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Захист прав дітей з інвалідністю є спільним завданням, яке вимагає зусиль як від держави, так і від громадянського суспільства. Захист та реалізація прав дітей з інвалідністю на освіту з пріоритетом деінституалізації передбачають створення умов, які забезпечують доступ до якісної, інклюзивної та адаптованої освіти, максимально наближеної до сімейного середовища. Це відповідає міжнародним стандартам, таким як Конвенція ООН про права дитини та Конвенція про права осіб з інвалідністю. До таких механізмів належать інклюзивна освіта; підтримка біологічних сімей; альтернативні форми догляду; підвищення якості освіти в інституціях до їх закриття; ефективна державна політика з питань інклюзивної освіти та деінституалізації; перерозподіл коштів із фінансування інтернатів на підтримку сімейних форм виховання та інклюзивного навчання. Деінституалізація спрямована на створення системи освіти, яка забезпечує право кожної дитини на навчання в умовах, що сприяють її розвитку; формуванню відкритого суспільства, де діти з інвалідністю мають рівні права та можливості для повноцінного розвитку і самореалізації.

Література

1. Дайнеко К., Івашура Н., Шрамко І., Ясеновська М. Захист прав дітей та молоді з інвалідністю: рекомендації для батьків. Представництво Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні. 2022. 32 с. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/18893.pdf>
2. Конвенція про права осіб з інвалідністю. Комітет з прав осіб з інвалідністю Зауваження загального порядку № 4. 2016 р. Організація Об'єднаних Націй. URL: https://www.soipro.edu.ua/images/Мобільна_сторінка/Інклюзивна_освіта/Нормативно-правове_забезпечення/Конвенція_ООН_про_права_осіб_з_інвалідністю_2016.pdf
3. Нагорна В. До питання правового регулювання прав дітей з особливими потребами в міжнародних актах. Право і суспільство. № 2. 2012. С. 77-83. URL: https://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2012/2_2012/17.pdf
4. Наливайко Л., Степаненко К. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч. Посібник. Дніпро: ДДУВС, 2019. 184 с.
5. Права людини: знати, щоб захищати. Що треба знати про захист прав дітей з інвалідністю: методичний посібник / Під заг. ред. Софій Н. З. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. 52 с

6. Children with disabilities. Every child has the right to live in an inclusive world. URL: https://www.unicef.org/disabilities?gad_source=1&gclid=CjwKCAiArva5BhBiEiwA-oTnXeCPXcNIRViNBfSkyDJKQNx6qr3sMmrmEmBgTpEAV1h93ik-15uzhoC8oQQAxD_BwE
7. Children with disabilities. URL: <https://www.coe.int/en/web/children/children-with-disabilities>
8. Horna P. The rights of disabled children and young people. Save the Children. Sweden. 2002. 21 p.
9. Promoting the Rights of Children with Disabilities I/ Innocenti Digest. № 13. 2007. The United Nations Children's Fund (UNICEF). 80 p. URL: https://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/children_disability_rights.pdf
10. Students With Disabilities. The Condition of Education 2022. Chapter: 2/Preprimary, Elementary, and Secondary Education. URL: https://nces.ed.gov/programs/coe/pdf/2022/cgg_508.pdf
11. UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities. URL: <https://hrlibrary.umn.edu/edumat/hreduseries/TB6/pdfs/HRYes%20-%20Part%202%20-%20Chapter%2015.pdf>.

References

1. Daineko K., Ivashura N., Shramko I., Yasenovska M. Zakhyst prav ditei ta molodi z invalidnistiu: rekomendatsii dlia batkiv. Predstavnytstvo Fondu im. Fridrikha Eberta v Ukraini. 2022. 32 s. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/18893.pdf>
2. Konventsiia pro prava osib z invalidnistiu. Komitet z prav osib z invalidnistiu Zauvazhennia zahalnoho poriadku № 4. 2016 r. Orhanizatsiia Obiednanykh Natsii. URL: https://www.soipro.edu.ua/images/Мобільна_сторінка/Інклюзивна_освіта/Нормативно-правове_забезпечення/Конвенція_ООН_про_права_осіб_з_інвалідністю_2016.pdf
3. Nahorna V. Do pytannia pravovoho rehuliuвання prav ditei z osoblyvymy potrebamy v mizhnarodnykh aktakh. Pravo i suspilstvo. № 2. 2012. S. 77-83. URL: https://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2012/2_2012/17.pdf
4. Nalyvaiko L., Stepanenko K. Mizhnarodno-pravovi standarty prav liudyny: navch. Posibnyk. Dnipro: DDUVS, 2019. 184 s.
5. Prava liudyny: znaty, shchob zakhyshchaty. Shcho treba znaty pro zakhyst prav ditei z invalidnistiu: metodychni posibnyk / Pid zah. red.Sofii N. Z. K.: TOV «Vydavnychiy dim «Pleiady», 2015. 52 s
6. Children with disabilities. Every child has the right to live in an inclusive world. URL: https://www.unicef.org/disabilities?gad_source=1&gclid=CjwKCAiArva5BhBiEiwA-oTnXeCPXcNIRViNBfSkyDJKQNx6qr3sMmrmEmBgTpEAV1h93ik-15uzhoC8oQQAxD_BwE
7. Children with disabilities. URL: <https://www.coe.int/en/web/children/children-with-disabilities>
8. Horna P. The rights of disabled children and young people. Save the Children. Sweden. 2002. 21 r.
9. Promoting the Rights of Children with Disabilities I/ Innocenti Digest. № 13. 2007. The United Nations Children's Fund (UNICEF). 80 p. URL: https://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/children_disability_rights.pdf
10. Students With Disabilities. The Condition of Education 2022. Chapter: 2/Preprimary, Elementary, and Secondary Education. URL: https://nces.ed.gov/programs/coe/pdf/2022/cgg_508.pdf
11. UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities. URL: <https://hrlibrary.umn.edu/edumat/hreduseries/TB6/pdfs/HRYes%20-%20Part%202%20-%20Chapter%2015.pdf>.